

Az észti információs társadalom és oktatási rendszere

Észtország a rendszerváltást követően a fejlesztések számos területén olyan sikereket ért el, melyek vizsgálata támpontokat adhat hazánkban is a változásokat menedzselő szakemberek számára. A tanulmány elsősorban szakértőkkel készített interjúk alapján készült. Röviden bemutatja Észtország múltját, jelenét és oktatási rendszerét. Kiemelten foglalkozik a napjainkban rendkívüli jelentőségű együttműködés és az egész életen át tartó tanulás témakörével és rávilágít arra, mi rejlik az „észti csoda” mögött.

Kulcsszavak: *Információs társadalom, együttműködés, oktatás, Észtország, egész életen át tartó tanulás, társadalmi felelősségvállalás*

Szerzői információ:

Simon Tünde matematika-rajz szakos tanári diplomát az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán, vizuális kultúra, textil tanítása szakirányú középiskolai tanári diplomát a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen szerzett. A Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájában 2015-ben kapott abszolutóriumot. Kutatási területe a vizuális nevelés, értékelés és a vizuális kommunikáció területéhez kapcsolódik. 20 éves tanítási gyakorlata fókuszában a művészet általi nevelés és szocializáció áll. A horizontális tanulás és a tanuló szakmai közösségek módszertanának adaptálási lehetőségei témában kutató-fejlesztő tevékenységet végez. Fontosabb publikációk: Symbolization in Child Art. Creation and Interpretation of Visual Metaphors (Kárpáti Andreával megjelent a benedek András és Nyíri Kristóf szerkesztette The Power of the Image című kötetben); A vizuális kommunikáció képességesportjának értelmezése és fejlődése 10-12 éves korban (megjelent az Iskolakultúra című folyóiratban (25. évf. 15/02. sz. 32-47.)); Tájékoztató a horizontális tanulásról intézményvezetők és pedagógusok számára (Horváth Lászlóval és Kovács Anikóval, megjelent az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet gondozásában (ISBN 978-963-682-863-9)).

Így hivatkozzon erre a cikkre:

Simon Tünde, „Az észti információs társadalom és oktatási rendszere”.

Információs Társadalom XV, 3. szám (2015): 102–119.

<https://dx.doi.org/10.22503/inftars.XV.2015.3.6>

A folyóiratban közölt művek

a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 4.0

Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használhatók.

Simon Tünde

Az észti információs társadalom és oktatási rendszere¹

Bevezetés

Az oktatási rendszerük reformján dolgozó, vagy azt már sikeresen átalakító országok tapasztalatainak megismerése lényeges irányokra és veszélyekre hívhatja fel az oktatáspolitikai figyelmét, fontos nézőpontokat, vagy akár konkrét ötleteket is adhat a tervezéshez, s rávilágíthat az elkerülhető csapdákra és zsákutcákra. Észtország a rendszerváltást követően a fejlesztések számos területén olyan sikereket ért el, melyek vizsgálata támpontokat adhat a változásokat menedzselő szakemberek számára. A tanulmány elsősorban interjúk alapján készült, röviden bemutatja Észtország múltját, jelenét és oktatási rendszerét, valamint rávilágít arra, mi rejlik az „észti csoda” mögött.

A 20. század végén Észtország a többi posztszovjet államhoz hasonló történelmi adottságokkal indult, de egészen más irányt szabott a fejlesztéseknek. Az ország a szovjet – skandináv – középkori hanzaváros sajátos keveréke, mely mind társadalmilag, mind kulturálisan érezhető és látható a hétköznapiakban. A társadalmat alapvetően meghatározza az Európai Unió és Skandinávia felé fordulás, a szovjet örökség teljes elutasítása, a digitális kormányzással is támogatott átláthatóság, egyéni és társadalmi felelősségvállalás és a bizalom. Minden területen fegyelmezetten és következetesen hajtják végre a kitűzött célokhoz rendelt fejlesztések tevékenységeit. Az oktatásban a finn modellt vették alapul, és mintegy versenyt futva a szomszédos országgal, alig egy évtized alatt utolérték (sőt matematikából el is hagyták őket a 2012-es PISA-mérés eredményei alapján) a tanulói eredményekben a példaul szolgáló országot. Több területen (például pedagógusok bérrendezése, szociális szféra, felsőoktatási reformok) az elkövetkező évek fejlesztési időszaka állít komoly feladatokat az ország elé.

Társadalmi, földrajzi, történelmi és gazdasági adottságok

Ahhoz, hogy megértsük az országban zajló folyamatokat, szükséges dióhéjban áttekinteni az ország sajátos földrajzi, társadalmi és történelmi adottságait. Észtország alig 1,3 millió lakosa 45 négyzetkilométeren él, a népsűrűség 31 fő/km² (összehasonlításképpen: Magyarország Európa átlagához képest a kevésbé sűrűn lakott országai közé tartozik, népsűrűsége 108 fő/km²). A népesség 69%-a a finn-ugor nyelvcsaládhoz tartozó észti, 25,5% orosz anyanyelvű és 5,5% tartozik más nemzethez. Kor szerinti összetétel alapján 0-14 éves a népesség 15%-a, 15-64 éves 67%-a és 65 év feletti 18%-a. Az egyébként is nagyon kevés lélekszámú ország Európa többi országához hasonlóan küzd az elöregedéssel, a népesség-

¹ A tanulmány a *TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0007 „ORSZÁGOS KOORDINÁCIÓVAL A PEDAGÓGUSKÉPZÉS MEGÚJÍTÁSÁÉRT” projekt támogatásával jött létre.*

² https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd005.html

növekedés náluk is negatív (-0,65%). **Az észtek 77%-a elégedett az életével**, ezzel a kelet-európai mezőnyben negyedik helyen állnak (a magyar adat 64%). A háztartásuk jövedelmi helyzetét tekintve az észtek 71%-a nyilatkozott elégedettnek (a magyarok 44%-a a kelet-európai mezőnyben a második legrosszabb érték)³. Az ország gazdasági teljesítményével való elégedettségben kimagaslóan magas értéket képviselnek, hiszen a lakosság 51%-a elégedettnek tűnik az ország gazdasági helyzetével (a magyarok mindössze 26%-a nyilatkozik elégedettségről e tekintetben)⁴.

A mai Észtország területének első lakói közvetlenül az utolsó jégkorszak jégtakarójának eltűnése után, körülbelül 11 000 évvel ezelőtt jelentek meg a területen. Ettől az időtől kezdve megszakítás nélkül létező települések és kultúrák nyomai lelhetők fel, ezért az észteket Európa leghosszabb történelmű népének tartjuk. A téli gabonák elterjedésével egyúttal Európa legészakibb gabonatermelő vidékévé is vált. Kedvező fekvése miatt hamar kereskedelmi csomóponttá vált (Kr. e. 1800-500 körül). Mindezek megteremtették az egyenletes fejlődés lehetőségét, ugyanakkor a népvándorlások központi területévé is vált, fenyegetve a békét. Két különböző kultúrát képviselő hatalom (Skandinávia és Oroszország) közé beékelődött kicsi **ország folyamatosan küzd függetlenségének és identitásának megtartásáért**. A 19. század elején kezdődő nemzeti ébredési időszak az észtek oktatási helyzetének és általános létviszonyainak gyors javulását vonta maga után: kialakult a saját nyelvű kulturális környezet. Az oroszosítási politika a század vége felé a nemzeti ébredés egyre radikálisabb vonásait váltotta ki. Az első világháborút közvetlenül megelőző időszakban Észtország közel egymillió főt számlált, ennek kb. 90%-a észt nemzetiségűnek vallotta magát, és közel 200 000 észt a határokon túl élt. Elsősorban Oroszországba vándoroltak ki, ahol nagy számban alakultak ki életereők, saját iskolával, templommal és a társasági élettel rendelkező települések. Az első világháborút követően kiáltották ki az Észt Köztársaságot. A közép- és kelet-európai fiatal demokráciákhoz hasonlóan Észtország is sikeresen építette ki nemzeti államát. Az alig több mint 20 évig tartó függetlenség során átszervezték a mezőgazdaságon alapuló gazdaságot, kialakították az állami kormányzati szerveket és a saját nyelvű kultúra, oktatás és tudomány feltételeit. 1940-ben Észtországot bekebelezte a Szovjetunió és megjelentek az ország területén a szovjet katonai bázisok, melyeknek maradványai még napjainkban is rontják az ország arculatát a skandináv építészeti remek és a szépen felújított középkori épületek között. Ettől függetlenül Észtország, hasonlóan Lettországhoz és Litvániához, megőrizte nemzeti identitását. Nagy szerepe volt ebben az észt nyelvnek, ami a nemzeti ellenállási gondolat hordozója és szimbóluma volt. Ebben az időszakban is sikerült megőrizni az észt nyelvű oktatás teljes struktúráját az óvodától egészen az egyetemig. Az Észt Köztársaság függetlenségének újbóli kikiáltása 1991-ben történt.

1990 utáni gazdasági fejlődésben jelentős recesszió jellemezte a változások első szakaszát, amely magas inflációval járt együtt. A rendszerváltás idején Észtország pozíciója nem volt irigylésre méltó. Kedvezőtlen demográfiai adottságokkal, súlyos belső etnikai problémákkal, a modern nemzetállami működéshez szükséges intézmények kiépítettsége – és megfelelően képzett államigazgatási szakemberek – nélkül kezdte a poszt-szocialista időszakot. Az indulás gazdasági értelemben is roppant nehéz volt: hiperinfláció, tömeges munkanélküliség, súlyosan zuhanó nemzeti össztermék jellemezte a születő észt gazda-

³ http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/szubjektiv_jollet.pdf

⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_anx_en.pdf

ságot. A függetlenné válás összeomlással fenyegette az országot, hiszen az amúgy is általános visszaesést megelő FÁK-országokba politikai okokból, a nyugat-európai államokba pedig elavult, versenyképtelen exportpiaci kapacitásai miatt nem tudott szállítani. **Az átalakulási folyamat során választott észt gazdaságpolitikai stratégia az egyik legsikeresebbnek ítéltető.** Az Észtország által követett neoliberális átalakulási receptben egyszerre indult a stabilizáció, liberalizáció, intézményi átalakulás és privatizáció. A túlélésért és a kivívott függetlenség megtartásért folytatott küzdelem elsődleges filozófiája volt a következetes és szigorú hátat fordítás mindannak, ami szovjet (korrupció, magas hierarchia, maffia stb.), valamint a sikeres európai modellek felé fordulás, azok vizsgálata és adaptálása. A sokszor kedvezőtlennek ítéltető politikai háttér ellenére (az egymást váltó, sokszor kisebbségben lévő kormányok) tankönyvi **következetességgel és fegyvellemmel** valósították meg az átalakulás egyes elemeit. Tudatosan, alapozva az egyéni felelősségvállalásra, rendkívül **lapos hierarchiát alakítottak ki**, mely segítette a kormányzat felé való bizalom megteremtését és építését. **A szavahihető kormányzat (függetlenül a politikai pártállástól) és az állam folyamatosan ugyanazokra a prioritásokra fókuszáltak.** Két egyértelmű és világos fejlesztéspolitikai prioritás volt, amelyek megalapozták a versenyképesség növelését. Az egyik az oktatás, a másik a digitalizáció. **Tudományos eredményekre alapoztak minden beavatkozást.** Észtország a humán erőforrás-költsége jelentősen meghaladja az EU tagországok átlagát. Nemzetközi összehasonlításban az írástudatlanság a legalacsonyabb. A digitális analfabétizmus minimalizálásának fontos tényezője, hogy 2000 óta szinte valamennyi iskola kapcsolódik az internethez.

Az oktatás és az információs társadalom fejlesztésének prioritása intézményi oldalról is zökkenőmentesnek bizonyult. Az Oktatási és Kutatási Minisztérium, illetve a Gazdasági és Kommunikációs Minisztérium **közösen működtetik** a K+F és innovációs politikai ügyekben illetékes Kutatási és Fejlesztési Tanácsot. 2003-ban együtt dolgozták ki az észt felsőoktatás modernizációjának programját is. A részben magánforrásokból finanszírozott Kompetenciaközpont Program keretében pedig a kutatóintézetek és a vállalatok közötti együttműködést ösztönzik.

A makrogazdaság intézményrendszerét az egyszerűség, kiszámíthatóság és az átláthatóság elvei szerint alakították minden területen (adózás, pénzügyi szolgáltatások szabályozása, beruházás-védelem, vállalkozások adminisztrációs terhei). Az árfolyam-politikában valutatanácsot vezettek be, amelynek keretében az észt koronát előbb a német márkához, majd az euróhoz kötötték. Bár államadósság nélkül kezdték a poszt-szocialista periódust, kezdetektől szigorú fiskális politikát folytattak. Az alkotmányban rögzítették az egyensúlyi költségvetést. Mivel ezt túl is teljesítették, az államháztartás többlettel zárt. A bankokat konszolidálták, bevezették a rendkívül szigorú nemzetközi számviteli szabályokat, és lehetővé tették a működő-tőke beáramlását. A gazdaságpolitikában jelentős a közvetlen külföldi tőkebefektetések szerepe. **Négy év alatt megteremtették a hosszú távú, tartós növekedés feltételeit, megalapozták versenyképességüket.** Az „észt csoda” fontos pillére az állam pozitív szerepvállalása és hitelessége. A Világ gazdasági Fórum 2014-es versenyképességi rangsorában Észtország a 29. helyen áll (Magyarország a 60.). A Világ gazdasági Fórum jelentései (World Competitiveness Yearbook)⁵ alapján a versenyképesség

⁵ http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf

alacsonyabb mutatói a társadalompolitika és a humán tőke oldalán mutatkoznak. Bár az oktatási rendszer egy részről kiválóan teljesít, másrésztől azonban még nem képes a gyorsan fejlődő gazdaság megváltozott igényeihez szükséges mértékben és színvonalon tudósokat és mérnököket kibocsátani. Az életminőséggel és az egészségüggyel összefüggő mutatószámok is kedvezőtlenek. Az észtek tudatosan, lépésről-lépésre építik országukat, előreláthatóan ezeken a területeken is a pozitív változások eléréséért tett lépések megkezdésére nem sokat kell várni.

e-Észtország

Nem túlzás azt mondani, hogy az „e” kötőhang helyezte vissza Észtországot a világtérképre.⁶ A függetlenség kivívása után, a korlátozott erőforrásokkal rendelkező ország kereste a megoldásokat arra, hogy a lehető leghatékonyabban tudjon működni. Létezésük, függetlenségük megtartása volt a tét. Minden olyan kommunikációs módra nyitottak voltak, amely nem kötődött szorosan valamilyen fizikai infrastruktúrához. Mivel az **internet teljesen decentralizált rendszer**, szemben a televízióval, a rádióval vagy a nyomtatott sajtóval, valamint védve van a legtöbb hagyományos támadással szemben, ezért csábító volt számukra az internetes hálózat gyors kifejlesztése. A modern technológia kihasználásával, a változások felé nyitottan és bátran digitális kormányzatot hoztak létre és létrejött „e-Észtország (e-stonia)”. Ez az előremenekülés volt az egyetlen választható út az ország függetlenedésének folyamatában. Az első információs társadalmi stratégia „*Észtország útja az információs társadalomhoz*” címmel már 1994-ben elkészült. Az észti információs társadalmi politika fő dokumentumát (*Principles of Estonian Information Policy*) 1998-ban hagyta jóvá a parlament. A következőkben rögzítették a stratégia fő irányait: a törvényhozás korszerűsítése, a magánszektor fejlődésének támogatása, az állam és az állampolgárok közötti interakciók fejlesztése, valamint az információs társadalommal összefüggő problémák társadalmi szintű tudatosítása. A politikai stratégia végrehajtására, **a felelősség megosztásával** (nem csak a kormányzó párt vállal felelősséget a folyamatokért, fejlesztések végrehajtásáért, hanem az előd és az utód pártok is) számos akcióterv készült. Az eredeti stratégia korszerűsített változatát 2004-ben fogadta el a kormány, melyben megerősítették az e-kormányzati szolgáltatások fejlesztésének prioritását. A legújabb, 2013-as politikai program előírja, hogy az információs társadalom fejlesztése során nem jöhetnek létre egyenlőtlenségek és szakadékok, illetve azokat csökkenteni kell.

Észtország digitális megosztottságának csökkentése érdekében 2002-2003-ban a *KülaTee* (Falusi út) program keretében a kistelepüléseken működő közkönyvtárakban is létrehozták a közösségi internet-hozzáférési pontokat. A közkönyvtárak számos észti kistelepülésen a kommunikáció utolsó bástyái, hiszen több helyen megszűntek a bankfiókok és a postahivatalok, illetve az iskolákat és az egészségházakat összevonták. A program kezdeti szakaszában a könyvtárosok idegenkedtek az internettől. Speciális képzési programmal kapcsolták össze a KülaTee-t, amelyben mind az internet-használat, mind pedig az általánosabb digitális írástudás elemei szerepet kaptak.

⁶ <http://www.weforum.org/pdf/gitr/2.1.pdf>

Az észti **információs társadalom** erőteljes fejlődésének biztosítása érdekében tett lépések közé tartozik az észti távközlési piac liberalizálása és a külföldi partnerek bevonása a vezetékes kommunikációs hálózatok fejlesztésébe. Észtország jó hírnevet szerzett a hozzáadott értéket tartalmazó mobilszolgáltatások terén. Elsők voltak a világon, akik kereskedelmileg hasznosították a mobil helyzet-meghatározást, elsőként kapcsolták össze a vészhelyzeti sürgősségi hívásokat mobil helyzet-meghatározó rendszerrel. 2000 óta fizethetik az állampolgárok a parkolási díjat mobiltelefonjukon keresztül. Számos észti szoftervállalat világhírűvé vált. Ezek közé tartozik többek között a Skype is. Az ország jelképévé váló szalmabálon üldögélő, laptopon olvasó nő képe jól ismert a reklámokból, de ez nem csak illusztráció. Észtországban az egyik legmagasabb az internet-penetráció a világon, az ország jobb teljesítményt nyújt az Európai Unió átlagánál.⁷ Természetessé vált, hogy a munkahelyek nem irodát, hanem laptopot és okostelefont biztosítanak az alkalmazottaknak. A munkát a főnök a logfájlokon és a határidős munkákon keresztül ellenőrzi. A háztartásokban lévő internetkapcsolatok többsége (2006-ban 80%, az EU-ban 62%) szélessávú hozzáférést tesz lehetővé. A kibertűnözés elleni védekezésre kezdettől fogva nagy gondot fordított az észti információs társadalom valamennyi fontos szereplője. Ez a törekvés húzóerő volt az észti elektronikus aláírási infrastruktúra és a személyazonosító kártyák bevezetése mögött, és a bankok is igen aktívan bekapcsolódtak a kibertűnözés veszélyeinek fokozott tudatosításába a lakosságban. A NATO idetelepítette a kibertámadásokkal foglalkozó irodáját a CCDCOE-t (*Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence*)⁸. Az észti kormány felállította az önkéntesekből álló digitális honvédelmi alakulatot, a *Cyber Defence League*-t.

A **digitális kormányzás**⁹ a hálózat fejlesztése mellett a világon elsőként vezette be a digitális személyi igazolványt 2002-ben. A chippel ellátott kártyát a számítógéphez csatlakoztatva az észtek hivataloktól távol intézhetik ügyeiket, mint például a képviselőválasztás vagy az okmány ügyintézés¹⁰. Az elektronikus közigazgatás nem párhuzamos, választható opció, hanem az egyetlen elfogadott formája az állam és a polgár kommunikációjának. 2000-ben fogadták el az elektronikus aláírás használatáról szóló törvényt, mely szerint a digitális aláírás ugyanolyan jogi következményekkel jár, mint a saját kezű aláírás. Az észti orvos is csak digitális receptet ír, és a kormányülések teljesen papírmentesek. A teljes körű elektronikus ügyintézés lehetővé tevő szolgáltatások aránya magas (75%, szemben az EU 25% szintjével). Az e-kormányzati szolgáltatások kiépítése a *X-Road*¹¹ projekt keretében zajlott, mely egységes interfészek alkalmazását biztosítja a különféle adatbázisokhoz. Olyan felületet kínál az adatok cseréjéhez, ami jogi és természetes személyek számára lehetővé teszi az országos adatbázisból az interneten keresztül hozzájuk érkező adatok feldolgozását. Az észtek hihetetlenül büszkék a közigazgatási rendszerük átalakítására. Bár nyomokban fellelhetők hazánkban is az internetes ügyintézési lehetőségek, de **Észtországban teljes paradigmaváltás történt.**

2014 tavaszán újabb ambiciózus tervvel állt elő az észti kormány. Elfogadták a külföldiek számára is elérhető észti identitásról szóló koncepciót, mely teljes egészében a digi-

⁷ <http://www.stat.ee/38010>

⁸ <https://ccdcoe.org/>

⁹ http://epa.oszk.hu/01900/01963/00026/pdf/infotars_2008_08_03_051-081.pdf

¹⁰ <http://www.id.ee/>

¹¹ <https://www.x-road.eu/about.html>

talizált közigazgatás és bankszféra előnyeire épül, és **virtuális letelepedésre** ad lehetőséget az országban. A teljes mértékben digitalizált észti kormányzás és közigazgatás nem kell, hogy megálljon a határokon. Nem kell feltétlenül fizikailag bevándorolni ahhoz, hogy polgárjogi kapcsolat jöjjön létre az egyén és a célszág között. Természetesen a kezdeményezés elsősorban a befektetőket és a befektetéseket inspirálja, de nem feltétlenül a nagyvállalatokat célozza meg. A virtuális letelepedés lehetővé tétele után 2014-ben 17%-kal nőtt a külföldi befektetők aránya. Észtország gazdasága elsősorban a kiskereskedelmi szektorra épül, inkább a kisvállalkozások, sok egyéni kezdeményezés dominál a nagyvállalati kultúrával szemben. Bár a társadalmi egyenlőtlenségek megnöttek a neoliberális gazdaságpolitika következtében, ugyanakkor ezzel felszámolták az állami juttatásokra épülő, passzív és függő, poszt-szovjet mentalitással jellemezhető tanult tehetetlenséget.

Habár Észtország digitális központú lett, ez nem fenyegeti a személyes kapcsolatokat és a természetes létformát, hiszen ugyanakkor Észtország „zöld” ország is. Sok az erdő, szinte minden családnak van hétvégi háza valahol a természetben. Az észti társadalom nem 1,3 millió elszigetelt ember országa. A lakosság 26%-a vesz részt önkéntes tevékenységben (házánkban ez 8%), ami az európai átlaghoz (32%) közeli érték¹². Ez azért fontos adat, mert a poszt-szovjet társadalmak egyik nagy kihívása a családon kívüli, a mindenkori hatalom által előírt kereteket felírva a **közösségek újraépítése**. Erre tudatos központi törekvések is vannak. A vidéki Észtországban a szomszédok nem ritkán több száz kilométeres távolságban élnek, az infrastruktúra hiányos, az élet önellátáson és egymás segítésén alapul.

Tanítás-tanulás rendszere

Az intézményesített oktatás története Észtországban az első latin nyelvű templomi és kolostori iskoláig, a 13. századig nyúlik vissza. Az első észti nyelvű olvasókönyv a 16. században jelent meg, az első észti nyelvű szakiskolákat pedig a 19. század elején alapították. Az ország legrégebbi egyeteme a Tartui Egyetem, ami viszont csak 1919-ben lett észti anyanyelvű. Az észti állam épít az erős családi háttérre, a szülőket tudatosan igyekeznek bevonni a tanítás-tanulás folyamataiba. Nagy energiákat fordítanak a részvételben való motivációra, a rendszeres, egyszerű és közérthető kommunikációra.

Iskola előtti nevelés

A legelső állomás a bölcsőde, ahová a gyermekek három éves korukig járhatnak, majd három és hét éves koruk között vehetnek részt az óvodai képzésben. Az óvodákban észti nyelven folyik a képzés, ám egyes foglalkozásokat más nyelven is tarthatnak. Az óvodaválasztás szabad, a szülők határozzák meg, melyik óvodába szeretnék beíratni a gyermeküket. Az óvodákat a helyi önkormányzatok tartják fenn, az étkeztetés ingyenes. Az önkormányzati óvodák mellett léteznek magánóvodák is, melyek költségeit egy átlagos keresetű észti polgár egyáltalán nem, vagy alig tudja kigazdálkodni. Az OECD, illetve az EU országokhoz

¹² <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/onkentesmunka.pdf>
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hlth_ds050&lang=en

képest az észti szülők sokkal nagyobb arányban veszik igénybe az önkormányzati fenntartású intézményeket (97%), szemben a magánóvodákkal és bölcsődékkel.¹³ Az óvodai ellátásért a szülők fizetnek, mely összeg a szülők anyagi helyzetének függvénye (0-53 euro).

Az alapkészségek (személyes, társas, tanulási és játékkészségek) fejlesztése mellett hét területen folyik a tanítás-tanulás:

- én és a környezet,
- nyelvi fejlesztés,
- észti és egy idegen nyelv,
- művészetek,
- zene,
- matematika,
- fizikai és mentális fejlesztés.

A tanítás-tanulás észti nyelven folyik, de az önkormányzatoknak jogukban áll más nyelven folyó képzés mellett határozni. A nem észti anyanyelvű gyerekek támogatást kapnak az észti nyelv elsajátításához. A magánóvodák és az önkormányzati óvodák egyaránt a nemzeti tanterv alapján működnek, mely a skandináv modellt követi. Néhány gyerekköz-pontú módszertannal egészítik ki, mint például a „Lépésről lépésre” program, a Montessori, a Waldorf módszer, az intenzív nyelvi képzési, valamint a kutatás-alapú módszerek.

A nemzetközi összehasonlító vizsgálatok szerint az észti óvodák és gyermekvédelmi intézmények a szülők bevonásával jó feltételeket teremtettek a tanítási-tanulási folyamatokhoz. Az észti óvodában a hangsúly a tanítás-tanulás értékein van, melyhez hozzátartozik a gyerekek jólétének és biztonságának a megteremtése, az erőszak megelőzése és a tolerancia fejlesztése, valamint őszinteségre és bátorságra nevelés.

Az alapfokú oktatás (1-9. osztály)

Az alapfokú oktatással szembeni kívánalmak az alap- és középfokú oktatás állami tantervében rögzítettek, melynek alapján az iskolák kidolgozzák saját tanrendjüket. Az oktatási törvénynek megfelelően iskolaköteles az a gyerek, aki az adott év október 1-ig betölti 7. életévét. Az iskola megkezdése előtt minden gyerekkel iskolaérettségi vizsgálatot végeznek. A tanulónak kötelessége alapfokú oktatásban 17 éves koráig részt venni. Az alapfokú oktatás elsősorban önkormányzati kezelésű iskolákban történik. A helyi önkormányzat minden iskolához körzetet rendel, és az adott iskola az ott élő minden iskolaköteles korú gyermek számára köteles helyet biztosítani. Egyes esetekben otthon is lehet alapfokú oktatásban részesülni. Lehetőség van nappali tagozatos iskolák mellett az alapfokú követelményeket (5-9. osztályok) esti iskolákban is elvégezni. Ez évente közel 1000 fiatal érint.

A testi, beszéd- vagy szellemi fogyatékos és a különleges odafigyelést igénylő gyermekeknek állami vagy helyi önkormányzati speciális iskolák vagy osztályok működnek. Észtországban 7 gyógypedagógiai iskola van (6 állami és 1 önkormányzati kezelésben) mintegy 800 gyerek számára. Az általános iskolákban és gimnáziumokban, hasonlóan hazánkhoz, az értékelés ötfokozatú skálán történik. A magániskolák ettől eltérő saját értékelési rend-

¹³ <https://www.hm.ee/en/activities/pre-school-basic-and-secondary-education/pre-school-education>

szerüket használhatják, ami miatt előfordulhat, hogy sérül az értékelési rendszerek átjárhatóságának alapelve. A nemzetközi mérésekben való részvételen túl szisztematikusan gyűjtik és elemzik az adatokat, melyek visszajelzést adnak a diákok haladásáról.

Középfokú oktatás (10-12. osztály)

A középfokú bizonyítvány megszerzése önkéntes, az állami és önkormányzati iskolákban ingyenes. Az általános középfokú képzés a gimnáziumokban zajlik (10-12. osztály), a középfokú szakképesítést szakközépiskolákban lehet megszerezni. Az általános középfokú oktatás tartalmát az alap- és középfokú állami oktatási tantervekben rögzítik, a szakképzésekre vonatkozó követelményeket az adott szakma állami tanterve tartalmazza. A középfokú oktatásban a nappali képzésen túl esti és levelező formában is részt lehet venni, de az ezt választó tanulók aránya folyamatosan csökken. A gimnáziumok többsége önkormányzati fenntartású, de van három állami és hat magánfinanszírozású gimnázium is.

A felsőoktatásba való továbblépéshez állami vizsgát kell tenni, amit az Oktatási Minisztérium mellett dolgozó Vizsga- és Kvalifikációs Központ szervez. Az egységes vizsganyagot a központ által létrehozott, iskolán kívüli bizottságok jelölik ki. A gimnáziumban végzőknek az öt kötelező vizsgatárgyból legalább kettőt állami vizsgaként kell letenniük, de ezek mellett az anyanyelvi vizsga mindenki számára kötelező. Az állami vizsga tárgyait a tanuló továbbtanulási érdekei – a felsőoktatási intézmény megfelelő szakjának követelményei – szerint választja meg. A tanuló szabadon választhat, hogy hány tárgyat kíván állami vizsgával zárni. A középfokú oktatási intézményben végzők iskolai és állami bizonyítványt is kapnak. Néhány egyetemre és főiskolára az állami vizsgák eredményei alapján lehet bekerülni, másokba mindezek mellett kiegészítő felvételi vizsgát is kell tenni.

Középfokú szakképzés

A középfokú szakoktatásban való részvétel az ezt választóknak kötelezően 3 év alapképzés. Az alapoktatáson belül a tanulók legalább 50 tanulmányi hétben általános műveltségi tárgyakat tanulnak. A középfokú bizonyítványt legkevesebb 1 év további tanulással (szakképzés) lehet megszerezni. A szakiskolák többsége állami finanszírozású. A középfokú szakoktatásban tanulók igény esetén érettségi vizsgát tehetnek, mellyel megnyílik előttük az út az egyetemek és a szakmai felsőoktatás felé. A társadalom és a munkaerőpiac igényeinek összehangolása érdekében a munkaadók és munkavállalók szervezeteinek küldötteiből szakmai tanácsokat hoztak létre, melyek számát, a tagok és azok mandátumának idejét a kormány határozza meg.

Felsőoktatás

A felsőoktatás szak-felsőoktatásra, bakalareus-, magszter- és doktori iskolára osztható. A felsőoktatási képzés három fokozatú, általában 4–10 év alatt lehet diplomához jutni (a Bachelor fokozat 3-4 év, a Mester fokozatért ehhez 2 év járul, a doktori iskola további 3–4 év). A felsőoktatással szembeni igények a felsőoktatási követelményben kerülnek rögzítésre, az

állam az akkreditáción keresztül ellenőrzi az oktatási intézmények színvonalát és a tanterveket. A tantervek egy részének nemzetközi akkreditálását nemzetközi szervezetek vagy intézetek végezték el.

A felsőoktatás nem tandíjköteles. Az állam támogatja a felsőoktatást, mely az intézmények közti egészséges versengést hívta életre. Bár még nem alakult ki pezsgő „campus-élet”, és a hallgatók még szó szerint hallgatók a szovjet rendszer szokásrendjét le nem vetkőzve, de az új épületek szerkezetének, tereinek, bútorzatának kialakításánál már egy más jövőt ígérő vízió igényeit vették figyelembe. Nagy közösségi terek, üvegfalú előadótermek, mobilfalak és bútorok jellemzőek az épületekre, szem előtt tartva az átláthatóság, átjárhatóság és az együttműködés elvét. Nemcsak a hallgatók, hanem a felsőoktatásban tanítóktól is szemléletváltást várnak el, mely – a leépítésektől sem visszariadva – magas elvárásokkal jár együtt. Öt évig kötnek szerződést az oktatókkal, és ezen időszak alatt is rendszeres, adott szempont szerinti értékelést készítenek róluk. A kutatási és fejlesztési tevékenység, valamint a tudományos publikációk megjelentetése kötelező.

2014-ben nagy átalakításokba kezdtek a felsőoktatás megújítása érdekében. A még kis hatékonysággal működő poszt-szocialista szervezeti kultúra megváltoztatása érdekében a már említett téri kialakításokon túl több új szabályozást vezettek be. A professzori fokozattal rendelkező oktatóknak évente legalább három hónapot külföldi egyetemeken kell tölteniük vagy úgy, hogy tanítanak, vagy úgy, hogy nemzetközi kutatásban vesznek részt. Az utazás nem jóléti juttatás (2015-ben 700 euró, ami 1-2 európai konferencia költsége). Teljesen nyilvános nyilvántartásban hozzáférhetőek az oktatók impakt faktorai, a K+F tevékenységben való részvétel. Hírnevük és szaktudásuk felhasználásával nemzetközi projekteket, kutatási és fejlesztési lehetőségeket kell hozniuk az adott egyetemnek. A tanársegédi állásokat PhD hallgatókkal tervezik betölteni, annak érdekében, hogy a hallgatók megszerezzék a szükséges kutatói tapasztalatokat.

Megkezdődtek a 21. század interdiszciplináris elvárásainak megfelelő változások, mely elvek mentén megszűnnek a tanszékek, és öt nagy tudományterülethez sorolják őket, ami szintén magasabb elvárásokat, szélesebb látókört kíván majd az oktatóktól.

Hobbi iskolák

Ez a keretrendszer a formális oktatáson kívüli szervezett lehetőség a fiatalok készségeinek, képességeinek fejlesztésére, tudásának bővítésére. A helyi önkormányzatok szervezésében és finanszírozásában zajlik az oktatás. A Hobbi Iskolákról szóló törvényt 2007-ben fogadták el, melyben meghatározták a sztenderdeket, világos célokat és funkciókat fogalmaztak meg. A részvétel a fiatalok szabad akaratán múlik. Alapelvek között szerepel az egyenlő bánásmód, a függetlenség támogatása, a kreativitás és a szociális készségek fejlesztése, valamint a nyitott, pozitív és bátorító légkör megteremtése. A hobbioktatás célja, hogy felfedezzék, szisztematikusan fejlesszék a kreatív képességeket egy olyan személy támogatásával, aki kreatívan gondolkodik, képes választani, dönteni és ezért felelősséget vállalni, képes elemezni a valóságot, képes tanulni és együttműködni. A hobbi oktatás támogatja az ésszt kulturális és sport hagyományainak, a technológiai fejlesztés és a környezetvédelmi, valamint a helyi hagyományok fenntarthatóságát. Jelenleg több mint 300 sport, zene, képzőművészeti, tánc, nyelvi és dráma iskola, valamint kulturális és tudományos központ létezik, ahol a diákok nem formális keretek között tanulnak.

Felnőttképzés

A felnőttoktatást egy 1993-ban elfogadott és 1998-ban kiegészített törvény szabályozza, amelyben meghatározták a felnőttoktatás lehetőségeinek megteremtésében az állam, a helyi önkormányzat és a munkaadó kötelezettségeit, rögzítették a tanulmányi szabadsággal és a finanszírozással kapcsolatos elsődleges célokat. A felnőttképzési törvényt 2011-ben újírtották meg. Állami költségvetésből támogatják a pedagógusok és a közalkalmazottak továbbképzését, a felnőttoktatással kapcsolatos kutatásokat, a tudományos ismeretterjesztő társaságok tevékenységét, a munkanélküliek oktatását és az esti és távoktatási formában működő oktatást. 2009-ben a következő három év fejlesztési tervét fogadták el, melynek célja az élethosszig tartó tanulás lehetőségének megteremtése az észtt versenyképesség növelésének érdekében. Felnőttoktatással foglalkozó részlegeket csaknem minden szakoktatási intézményben és egyetemen találhatunk, de sok az önszerveződő felnőttoktatási egyesület is.

Egész életen át tartó tanulás stratégiája

A formális oktatási rendszer (óvoda, általános iskola, középiskola, szakképzés és felsőoktatási intézmények) mellett biztosítani kell az élethosszig tartó tanulás lehetőségét, az átképzést, valamint ki kell használni a nem formális és az informális tanulás sokféleségét. Az új ismeretek és készségek megszerzése történhet munkahelyen, tanórai kereteken kívül, ifjúsági munkával, valamint civil szervezetekben való tevékenységgel, vagy akár lehet tanulni virtuális térben is egyénileg vagy másokkal együtt. Az észtt egész életen át tartó tanulás stratégiája kiterjed a gyerekekre, a fiatalokra és a felnőttekre. Alapelve, hogy a tanulás legyen az egyén életének szerves része. Az államnak olyan tanulási lehetőséget kell biztosítania, mely igazodik a személyes igényekhez és képességekhez annak érdekében, hogy mind a családi életben, mind a munkájukban maximálisan kihasználhassák az önmegvalósítás lehetőségeit.

Az élethosszig tartó tanulás rendszerének fejlesztése az alábbi elvek szerint történik:

- A tanuló aktív részvétele és felelőssége;
- együttműködés és egymástól való tanulás;
- a tanulási lehetőségek minősége, rugalmassága, átláthatósága és megbízhatósága;
- a sajátos igények figyelembe vétele a tanulás szervezése és a tanulási környezet kialakítása során;
- nemek közti egyenlőség biztosítása;
- nyitottság, tolerancia, nemzetközi együttműködés;
- az észtt állam nyelvének és kultúrájának folytonossága;
- fenntartható fejlődés;
- bizonyítékon alapuló döntéshozatal.

A stratégia végrehajtása során a siker attól függ, hogy az összes érdekelt szereplő felelősséget vállal és elvégzi a következő feladatokat:

- A tanuló felelősséget vállal saját tanulásáért, grafikonok, táblázatok, egyéb sablonok segítségével tudatosan nyomon követi saját tanulási útját.

- A **szülő** támogatja a tanulót. Biztosítja, hogy a gyermek látogatja a kötelező órákat és az iskolakötelezettség ideje alatt eljut legalább az alapfokú oktatás végéig.
- A **pedagógus** tanulást és fejlődést támogató környezetet teremt, beállítja a tanulónak megfelelő tanulási célokat, valamint tudatosan fejleszti saját szakmai készségeit.
- Az **oktatási-nevelési intézmény vezetője** biztosítja a stratégia végrehajtását, olyan szervezeti kultúrát hoz létre, amely támogatja a tanulást és a fejlődést, valamint a pedagógusok szakmai továbbképzését.
- Az **önkormányzat** biztosítja a jó minőségű óvodai és alapfokú oktatást, és a támogató szolgáltatásokat.
- A **munkáltatók** leírják az oktatási rendszerrel szembeni elvárásaikat, és biztosítja a tanulást szakmai gyakorlat, gyakornokság stb. során, valamint lehetőséget teremt a saját munkavállalóinak az élethosszig tartó tanuláshoz.
- Az **állam** szabályozói jogkörénél fogva garantálja a jó minőségű és változatos tanulás lehetőségét a felső- és középfokú oktatásban, valamint a szakképzésben, és biztosítja a lényeges információk megszerzését a munkaerőpiacról.

Milyen változásokat várnak az észak 2020-ig ezen a területen? Elsősorban azt, hogy az emberek megértik, a tanulás és a fejlődésük a saját választásuk, döntésük és felelősségük. Másodsorban, a tanulmányok a tanuló érdeklődésén és képességein alapulnak, valamint a tanulók megismerjék a munkaerő piaci szükségleteket. Harmadsorban az élethosszig tartó tanulás rendszere olyan lehetőségeket kínáljon, amelyek rugalmasak, modernnek, magas színvonalúak és ellátják a tanulók speciális szükségleteit.

A stratégia végrehajtásához öt stratégiai célt fogalmaztak meg, mely célokat és célok eléréséhez szükséges aktivitásokat a stratégia részletesen tartalmazza.

1. A tanuláshoz való megközelítések megváltoztatása.
 - A célok és követelmények optimalizálása;
 - a mérési és értékelési elvek változtatása;
 - az aktuális oktatási rendszer pedagógusokra és intézményvezetőkire irányuló fejlesztése;
 - a tanulásra fókuszáló és a tanulást támogató együttműködési formák létrehozása, fejlesztése és támogatása;
 - kompetenciaközpontok létrehozása. (A Tallini Egyetem és a Tartui Egyetem a pedagógusképzésért, a tanártovábbképzésekért és az oktatási kutatási programok vezetéséért felelős egyetemek. Mindkét egyetemnek a neveléstudomány a prioritása, ők vállalnak felelősséget a terület fejlődéséért. A központok teljesítményét rendszeresen mérni fogják.)
2. Hozzáértő és motivált pedagógusok és iskolavezetés.
 - Az intézményvezető és pedagógusok értékelésére;
 - a fizetések és a képzettségek összhangjának rendezése;
 - a pedagógus szakma népszerűsítése.
3. Az egész életen át tartó tanulási lehetőségek és a munkaerő piaci igények egyeztetetése.
 - A munkaerő-piaci igények felmérésén alapuló rendszer fejlesztése;
 - hatékonyabb rendszer kialakítása a munkatapasztalat kihasználására,

- információs és tanácsadási szolgáltatások adása;
 - a gazdasági növekedés területén a munkavállalók felkészítése a munkaerő-piacra.
4. A digitalizáció szerepének hangsúlyozása az élethosszig tartó tanulásban.
- Digitális kultúra elterjesztése a tanulási folyamatokban;
 - a digitális tanulás forrásainak használata az iskolában;
 - a digitális infrastruktúrához való hozzáférés biztosítása a tanulásban,
 - a digitális kompetencia mérési modelleknek kidolgozása és elterjesztése;
 - tanulási lehetőségek megteremtése a felnőttek számára a digitális kompetencia megszerzésére;
5. Esélyegyenlőség.
- Rugalmasabb lehetőségek megteremtése az óvodai nevelés során;
 - magas színvonalú lehetőségek kialakítása a középfokú oktatásban;
 - a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő, magas színvonalú szakképzés és felsőoktatás garantálása;
 - támogató szolgáltatások garantálása az élethosszig tanulásban résztvevők számára;
 - lehetőséget teremteni a tanulásban való részvételre az alacsonyabb versenyképességű emberek számára;
 - az egyetemi, szakmai és általános felsőfokú képzettségű diákok számára támogató rendszer elterjesztése;
 - a nem észti anyanyelvű általános iskolák végzőseinek segítése.

A pedagógiai fejlesztésekért felelős Innove Foundation

A kutatásokat az Oktatási Minisztérium megrendelésére többnyire az egyetemek végzik, ahol a hallgatókat is bevonják a kutatásokba. A fejlesztésekért, vizsgákért és a végrehajtásért a 2003-ban, az Oktatási Minisztérium által alapított Innove Alapítvány a felelős. Az Innove fő funkciója elsősorban a köznevelés és a szakképzés körüli tennivalók végrehajtása, karrier-tanácsadás, uniós koordináció, illetve az oktatás támogatása, implementáció és a pedagógus továbbképzések szervezése és végrehajtása. A mintegy 160 munkatárssal rendelkező alapítvány kiemelt feladata az élethosszig tartó tanulóhoz kapcsolódó tevékenységek koordinálása és implementálása, valamint az aktuális uniós projektek végrehajtása. A 160 közvetlen munkatárs mellett munkatársként tartják számon azt a mintegy 400 pedagógust is, akik a karrier-tanácsadó központokban dolgoznak. Az országos mérések szervezése, lebonyolítása és értékelése is hozzájuk tartozik, beleértve az érettségit is. A nyelvvizsgák, a PISA mérések, a TALIS mérések, az állampolgársági vizsgák lebonyolítása is az alapítvány jogkörébe tartozik. A mérések és vizsgák szervezési feladatainak végrehajtását megkönnyíti, hogy az alapítvány jó kapcsolatot alakít ki az intézményekkel és a pedagógusokkal.

A PISA vizsgálat például nagyon népszerű Észtországban. Ez részben a jó eredményeknek köszönhető, részben pedig a **pozitív, közvetlen kommunikációnak**. Az Innove a központi jelentéseken túl személyre szabott visszajelzéseket ad az iskoláknak. Ezek a visszajelzések nem publikusak, de gyakran előfordul, hogy maguk az intézmények teszik ezt közzé a Facebookon, ahol diákok és szülők egyaránt láthatják. Ezek a visszajelzések

is hozzájárulnak ahhoz, hogy ismerjék saját erősségeiket és tudják, miben kell még fejlődniük. Az intézmények igénylik ezeket a visszajelzéseket, hiszen ez segít abban, hogy kiküszöböljék a hibáikat, javítsanak a problémás területeken. Az Innove nagy gondot fordít a pozitív, kedves, bátorító és előremutató közvetlen kommunikációra. Kiadványaikban a színes, könnyen olvasható képek, változatos betűtípusok és méretek dominálnak, hiszen a 21. századra a verbalitással szemben előtérbe került a vizualizáció. A diákokkal való kommunikációra is nagy hangsúlyt fektetnek. Igyekeznek olyan dolgokat készíteni, amelyekkel közelebb hozhatják hozzájuk az adott témát. Az elavult, diákok számára semmitmondó szórólapok helyett tárgyakat készítenek, melyekre képes és szöveges üzeneteket írnak (például vonalzón jelenítik meg, miért kell a PISA méréseken jól szerepelni).

Az **országos mérések** 3. és 6. évfolyamon zajlanak. Az iskolák nem tudják előre, hogy melyik tárgyból írják az aktuális év tesztjét (például zene is előfordult már), így elkerülhető az, hogy csak egy-két tárgyra fókuszáljanak. Ezzel sikerült elérni azt, hogy minden tantárgy és a hozzá kapcsolódó képességek, készségek fejlesztése egyenlő mértékben fontos. A mérések digitálisan folynak. Az iskoláknak nem kötelező részt venni a teszt megírásában. Készítenek egy mindenki által hozzáférhető demo verziót, de a teljes teszt eléréséért fizetni kell. Ennek ellenére az iskolák 90%-a megírja a tesztet, mert ez egy fajtája az önreflexió is. A kötelező országos vizsga 9. évfolyam végén van, majd a 12. évfolyam végén az érettségi vizsga következik.

A **szakképzés területén** az Innove Alapítvány koordinálja az országos tantervet, és támogatja annak végrehajtását. Feladata továbbá a szakképzés tananyagainak fejlesztése és az irányelvek meghatározása, a tantervek és tananyagok értékelése, valamint a szakképzésben résztvevő tanároknak szakmai tréningek szervezése. Megszervezi az észt szakmai versenyeket és koordinálja a nemzetközi versenyeken (Euroskills és Worldskills) való részvételt. Szerkeszti és terjeszti a szakképzést népszerűsítő kiadványokat. Gyűjti, elemzi és terjeszti a szakképzéssel kapcsolatos nemzetközi együttműködési lehetőségeket. A szakképzéshez kapcsolódó Innove weboldalak felhasználóbarátok, színesek, sok fényképpel illusztráltak.¹⁴

Az oktatás-nevelés támogatásáért felelős hivatali részleg fő feladatai¹⁵:

- Információcsere, karrier és nevelési tanácsadás, az európai és az észt tapasztalatok megosztása;
- Pályaválasztási és nevelési tanácsadói anyagok megírásának és megjelentetésének koordinálása;
- Képzések fejlesztése és szervezése;
- A megyei pályaválasztási központok és nevelési tanácsadók koordinálása.

Az Innove az Európai Szociális Alap (*European Social Fund (ESF)*) és az Európai Regionális Fejlesztési Alap (*European Regional Development Fund (ERF)*) támogatásával működik. A pedagógus hálózat kialakítását is az Innove csapata kezdte meg, mely hálózat – decentralizációs céllal – koordinálása mára átkerült az egyetemekhez.

¹⁴ www.kutseharidus.ee

www.noormeister.ee

¹⁵ www.rajaleidja.ee

Pedagógushálózatok

A tanároknak mester fokozatú diplomát kell szerezniük. A kezdő tanárok támogatása az Innove feladatai közé tartozik. Ez a támogatás 2014-től állami támogatással történik, és a feladatok közé tartozik a tanári szakma népszerűsítése is, illetve lehetőséget kell biztosítani a tanárrá válás folyamatában azoknak, akik eredetileg nem tanárnak készültek. A tovább- és átképzések rengeteg pénzbe kerülnek. **A pedagógushálózatokat a pedagógusok továbbképzésének és a pedagógusképzés kiegészítéséül hozták létre.** Uniós projektek támogatásával kezdték a hálózatok kialakítását, és nagy sikere volt. A nyelvtanfolyamok képzési helyei is csatlakoztak a tanárok továbbképzéséhez. A szellemi háttérter John Hattie, Dylan William és Andy Hargreaves munkássága jelentette. Saját bevallásuk szerint, a pedagógushálózatok működtetése egyszerűbb egy olyan kis országban, mint Észtország, hiszen az információ gyorsan elérhet a legkisebb pontokhoz is. A hálózatok működtetését segítik a már hagyományokkal rendelkező nyári szakmai iskolák, melyeken a pedagógusok egyes kérdésköröket kollaboratívan, együtt dolgoznak fel:

- Az országos vizsgák eredményei;
- módszertani fejlesztési javaslatok cseréje;
- javaslattétel a jövőbeli tesztelés témájához;
- a legújabb tudományos eredmények;
- a PISA eredmények;
- neveléstörténeti érdekességek, és jó példák felvetése (például Johannes Kais).

A tanári közösségek elsősorban szakmai alapon szerveződnek. Voltak nehezebben mozdítható pedagógusok (például az általános iskolai pedagógusok, akik korábban nem vettek még részt hasonló kezdeményezésekben). A pedagógusok együttműködésének támogatására kidolgozott ESF javaslatok alapján építették a hálózatokat. Az Innove több ismertetőt, hálózati működést népszerűsítő színes prospektust és tájékoztatót készít (ezek elsősorban szaktantárgyi keretek közé helyezve népszerűsítik a hálózatot, az elv, ami megjelenik az egyetemek átszervezésekor, itt még várat magára). A matematika tanárok nagyon erős, aktív és önállóan működő hálózatot hoztak létre. Ez elsősorban annak a nyomásnak köszönhető, amit a PISA mérések tesznek a matematikatanárok vállára. A hálózat segít az egyszemélyes felelősség terhének feloldásában, valamint lehetőséget biztosít a szakmai megújulásra. Minden évszakban tartanak országos szintű találkozót, önmaguk szervezik nyári táboraikat is. Kisebb társadalmat vagy klubot alkotnak a pedagógusok között.

A pedagógushálózat építésére szolgáló projekt időszaka 2008-2014, a felelős intézmény pedig az Innove Alapítvány volt. A cél olyan feltételek megteremtése volt, amelyek támogatják a pedagógusok szakmai fejlődését és a pedagógusok egész életen át tartó tanulását. A programban a pedagógusok mellett iskolaigazgatók és a kisegítő személyzet is részt vettek. Szűkebb célja egy új tanterv iránti kérelem alátámasztása volt, mely magában foglalja a következőket: formatív értékelés, tantárgyak integrációja, kreativitás az iskolában, probléma alapú tanulás-tanítás, vállalkozói kedv felkeltése, az iskolák belső értékelésének fejlesztése. A projekt végével a hálózat koordinálása az egyetemekhez került.

Egyre több konferenciát tartanak a **formatív értékelésről**, melynek hagyományait most kell megteremteni Észtországban is. Erre nagy hangsúlyt fektetnek. A pedagógusok

nem csak meglátogatják azokat az intézményeket, ahol ez már jól működik, hanem 2–3 hónapig részt is vesznek az intézmény életében. Mivel nehéz az iskolákban a formatív értékelést bevezetni, fontos, hogy ne csak egy-egy tanárnak mutassák be, hanem egy kijelölt tanári körnek. Az adott tanári kör havonta egyszer megy el a formatív értékelésről szóló konferenciára, ahol mindig **megígérik egymásnak**, hogy arra törekednek, hogy az osztályok magasabb szintre jussanak. Persze a berögzült szokásokon nehéz változtatni, hosszú időt és sok energiát igényel. Az észti fejlesztők és törvényalkotók ezt figyelembe véve tudatosan, lépésről-lépésre haladnak céljaik elérése felé. Azt vallják, a tanítás a művészet egy formája (erősen motiválja az észti fejlesztőket Sir Ken Robinson munkássága).

Az együttműködés kultúráját és a pedagógus szakmát népszerűsítő rendezvények rendszeresek. Ilyen például a 2008 óta működő *Estonian Learning and Thinking*, amire minden iskola küld egy képviselőt, és amit a TV is közvetít. Az együttműködés kultúrájának elmélyítésére rendezik például az ének fesztivált, amelyen 22 ezer ember együtt énekel, és több százezren nézik a TV-ben. Erre a fesztiválra minden intézmény előre és együtt készül. A rendezvény nem egyszerűen szórakozás, hanem a kollektív tudat tudatos pozitív stimulálása. Ezeken a rendezvényeken túl, minden szóróanyag, minden prospektus és minden fejlesztésben résztvevő azt hangsúlyozza, hogy minden szakmai fejlődés végső célja, hogy a **diákok boldogok legyenek az iskolában.**

PISA mérések eredményei

A PISA mérések a 15 éves korosztály természettudományos, matematikai és szövegértési tudását és képességeit vizsgálja világszerte. Elsődleges cél a kötelező oktatás végéhez közeli időpontban látni, hogy a megszerzett ismeretek és készségek mennyire felelnek meg a társadalmi kihívásoknak, és képesek-e alkalmazni problémahelyzetekben. A PISA mérések eredményei lehetővé teszik a kötelező oktatás objektív összehasonlítását nemzetközi téren. Észtország 2006-ban, 2009-ben és 2012-ben vett részt a mérésekben. Észtország már az első mérések alkalmával jól teljesített és az évek során egyre feljebb került a rangsorban. Nehézséget jelent az országnak az orosz anyanyelvű diákok felzárkóztatása, de – bár rosszabbak az eredmények az orosz nyelvű teszteken – ebben is pozitív trendet mutatnak. A PISA eredmények alapján összességében elmondható, hogy az észti iskolák jó munkát végeznek. Külön figyelmet fordítanak a gyengén teljesítő, illetve a szociálisan hátránnyal induló tanulókra.

A 2012-es mérések fő területe a matematika volt. Észtországban a 15 évesek mintegy fele töltötte ki a teszteket. 206 iskolából 166 észti, 37 orosz és 3 vegyes tannyelvű volt. Az átlagok szerinti rangsorban matematika és szövegértés területén az összes ország közül a 11., európai viszonylatban a 4. helyet érték el. Természettudományokban még jobb a helyzet: az összes résztvevő ország közül a hatodik, az európai országok között a második helyen vannak. Az észtek méltán lehetnek büszkéek teljesítményükre.

Persze a rangsor önmagában még keveset mond. Észtország az egyike azoknak az országoknak, ahol a diákok legkisebb arányban nem érik el a második szintet. A diákok 90%-a eléri a minimális kettes szintet. A trend ezen a téren is pozitív a három mérési évet figyelembe véve. Ha még tovább vizsgáljuk a szinteket, Európában az első helyen vannak a harmadik szint elérésében. A kiválóan teljesítők aránya (akik elérték az 5. vagy a 6. szintet)

tet) is évről évre növekszik. Ez azt jelenti, hogy **nemcsak a gyengébb tanulók felzárkóztatásában, hanem a tehetséges tanulók támogatásában is kiválóak.**

A háttérkérdőíveket vizsgálva részben magyarázatot találunk a jó teljesítményre. Az észtek szerint az iskolai légkör meghatározó, és hatással van a diákok teljesítményére. Az adatok azt támasztják alá, hogy ez nemcsak üres frázis, hanem valóban tesznek is érte. **Az észti diákok 76%-a elégedett az iskolájával és 66%-uk boldognak is érzi magát ott.** Általában a tanulói attitűd az iskolával szemben pozitív, 91%-uk hasznosnak érzi tanulmányait, és csak 7% érzi az iskolában töltött időt időpocsékolásnak. A diákok 80%-a bátorítást kap az iskolában a döntései meghozatalában, és $\frac{3}{4}$ -ük hiszi, hogy az iskola felkészíti őket a felnőtt életre. A tanuló-tanár pozitív viszonya hozzájárul a jó eredményekhez.

2012-ben matematikából az észtek lehangyták a mintául szolgáló finnek. A matematika attitűd kérdőívekből kiderül, az észti gyerekek fontosnak tartják a matematikát, 38%-uk szereti is azt. A „*Ha lenne egy másik matematikatanárom, akkor jobban tanulnék*” állításra a diákok 78%-a válaszolt nemmel. Az OECD átlagnál jobban szeretik megoldani a bonyolult problémákat, és megoldásának megtalálását nem adják fel könnyen.

A fentiekből részben következően az **OECD átlagnál kevesebb a szorongó diák.** Önbizalmuk, képességeikben való hitük pedig az OECD átlaghoz hasonló. A PISA kérdőívek alapján kiderül, hogy a tanulók úgy vélik, ha keményen dolgoznak, annak meglesz az eredménye. Ezt semmi sem zavarhatja meg, sem a tanárok, sem a család.

A szükséges beavatkozásokat a mérések eredményeinek alapos elemzése után tervezik és teszik meg. A jelenlegi teendők között szerepel a rosszul teljesítők arányának további csökkentése, a kiválóak arányának növelése, a fiúk és lányok közötti szövegértésben jelentkező nagy különbség csökkentése és az orosz anyanyelvűek teljesítményének növelése.¹⁶

A diákokat, a pedagógusokat és a szülőket az Innove **motiválja** a PISA-n való részvételre. Kártyákat, naptárakat, vonalzókat készítenek és osztanak szét például „*Gratulálunk, kiválasztottak, hogy a PISA felmérésen Észtországot képviseld!*” vagy „*A PISA méréseken nemcsak magadat képviseled, hanem a többi, ki nem választott diákot is!*” felirattal. A tanulóktól a felmérések után visszajelzést is kérnek, amelyek igen pozitívak. Emellett saját stílusú csomagolással ellátott csokoládét küldenek minden iskola PISA koordinátorának és IT szakembereinek. A csomagoláson szerepel: „*Köszönjük, hogy részt vettek a PISA felmérésen*”. A visszajelzésekből kiderül, hogy a gyerekek érdekesnek találják a tesztet, szeretik a változatos kérdéseket és feladatokat, és – a 2012-es digitális mérései után – nagyon élvezik, hogy számítógépen készíthetik el.

A PISA mérések eredményei nagy nyilvánosságot kapnak, a közmédia figyelemmel kíséri a mérések eseményeit. A PISA eredményekről sajtótájékoztatót tartanak, valamint egyéni visszajelzést küldenek az iskoláknak. Bőséges információt tartalmazó jelentést készítenek, valamint **az oktatási miniszter részvételével ismertető és értékelő konferenciát tartanak.**

¹⁶ http://innove.ee/UserFiles/%C3%9Cldharidus/PISA%202012/PISA_2012_results_Estonia.pdf

Mi a siker titka?

Az észtek saját véleményük szerint sikereik kulcsát részben **történelmi gyökereikben** lehet megtalálni. A protestáns kultúra és az **erőteljes versenyszellem** (mindenki jobb akar lenni a másikinál) is jó hatással lehet az eredményekre, melynek látják a jó és a rossz oldalát. A verseny mellett tudatosan fejlesztik az együttműködés képességét és építik a bizalmat vertikálisan és horizontálisan egyaránt. **Egészséges énképük** van magukról, ismerik a népükre jellemző erősségeket és gyengeségeket, ezért hatni tudnak ellene. A siker fontos összetevőjeként említik a **kognitív mobilizációt**, mely a rendszerváltás után erőteljesen megnyilvánult. A szociológiában a választópolgárok politikai nagykorúságát értik kognitív mobilizáció alatt. A jóléti demokráciákban az emberek azért szavaznak a különböző pártokra, mert azok képviselik a hozzájuk legközelebbi álláspontot a számukra fontos kérdésekben. Így a választók egyre inkább kikerülnek a pártok gyámkodása alól, és fokozatosan képesekké válnak arra, hogy saját maguk alakítsák ki a véleményüket a fontos közéleti kérdésekről. A poszt-szovjet országokban más és más szintig jutott el a kognitív mobilizáció folyamata. Az észtek ebben valóban kiemelkedőek, ami minden területen meghatározza az ország működését.

Miben látják az észtek ezen felül az oktatásban elért sikereik titkát? A válasz összetett, az Innove szakemberei a következő pontban foglalják össze:

1. Decentralizált oktatási rendszer;
2. a pedagógusok autonómiája (szabadon választhatnak módszereket és tankönyveket);
3. átfogó, mindenkire kiterjedő oktatási rendszer;
4. alapvető prioritás, hogy az oktatás mindenki számára elérhető legyen;
5. külső értékelés (sztenderdizált tesztek 3. és 6. évfolyamon, országos mérés 9. évfolyamon, érettségi 12. évfolyamon). Az értékelések nagy szerepet játszanak az iskolai gyakorlat javítása érdekében választott stratégiák megvalósításában, azzal a végső céllal, hogy fokozza a tanulói eredményeket;
6. országos sztenderdek (Nemzeti tanterv 1996, 2002, 2010, iskolai saját tanterv; hangsúlyos a formatív értékelés, a képességek és kompetenciák mérése);
7. hobbi-iskolák hagyománya (minden iskolának van hobbi-iskolája, melyen a tanulók többsége részt vesz);
8. diákokat támogató rendszer (rugalmas tanulási lehetőségek, ingyenes pedagógiai szaktanácsadás, ingyenes étkezés és tankönyv);
9. magas képesítési elvárások a pedagógusok felé (mesterképzés, PhD fokozat, hálózaton való aktív részvétel stb.);
10. erős iskola előtti képzés (a gyerekek 93%-a jár óvodába, nemzeti óvodai tantervek, magas végzettségű pedagógusok).

Összegzés

Észtország ma a különböző nemzetközi összehasonlításokban egyértelműen kiemelkedik a poszt-szovjet államok közül. Az egyik legversenyképesebb EU tagország, melynek alapja a gazdasági stabilitás gyors és következetes megteremtése. A rendszerváltás idején két fő fejlesztési irányt határoztak meg, az infokommunikációt és az oktatást helyezték fókuszba.

Az állam pártoktól független pozitív és tudatos szerepvállalásának és állampolgárok felelősségvállalásának köszönhetően, mindkét területen sikeresen hajtották végre reformjait, a változások szinte zökkenőmentesen történtek. Sikerereikhez nagy részben járult hozzá a paradigmaváltó digitális kormányzás kialakítása, melynek segítségével minimálisra csökkentették a korrupciót, a szervezett bűnözést és a bürokráciát. A digitalizáció segítségével dinamikus, a változásokhoz alkalmazkodni tudó társadalmi berendezkedést sikerült létrehozniuk. Az oktatásban a finn modellt véve alapul kezdték meg a fejlesztéseket, lépésről-lépésre hajtották végre a kitűzött feladatokat. Az oktatás területén elért jó eredmények okát részben a pozitív kommunikációban, az együttműködés és versengés egyensúlyának megtalálásában, a tudatosságban lehet megtalálni. Az oktatási rendszert egyszerre építik horizontálisan és vertikálisan. A felsőoktatás és szociális szféra reformjai, valamint a pedagógusok bérrendezése az aktuális és a jövő feladatai közé tartozik.

Magyarország számára tanulságként szolgál, hogy az állam pozitív szerepvállalása, építve az állampolgári felelősségre nagymértékben hozzájárul egy ország sikeréhez. A bizalom tudatos megteremtésével és folyamatos építésével olyan légkör alakítható ki, mely támogatja az eredmények elérését. A közös célok, nagy kihívások és a mérhető célokhoz rendelt feladatok olyan meghatározó elemei egy rendszernek, melynek eléréséért és végrehajtásáért minden szereplőnek felelősséget kell vállalnia és következetesen kell dolgoznia.

Források

Einar Rull, *„Teacher network” koordinátor*, Innove Foundation, interjú
 Gunda Tire, *PISA koordinátor*, Innove Foundation, interjú
 Krista Loogma, *az oktatási tanulmányokért felelős szervezeti egység koordinátora*, Tallin Egyetem, interjú
 Lea Orro, Innove Foundation, interjú
 Bugarszki Zsolt, *tanársegéd*, Tallin Egyetem, interjú
 Reet Klettenberg, Balassi Intézet, Tallin